

Asia: VN/22001/2020

Lausuntopyyntö työryhmän ehdotuksesta Lanzaroten sopimuksen kansalliseksi toimeenpanosuunnitelmaksi vuosille 2022-2025

Lausunnonantajan lausunto

Kuinka hyvin Lanzaroten toimeenpanosuunnitelmaluonnos vastaa mielestänne sopimuksen toimeenpanon tarpeisiin tällä hetkellä?

Hyvin

Mitä haluatte lausua suunnitelmaluonnoksen sisältöä koskien? Voitte kirjoittaa vastauksenne tähän.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (jäljempänä Karvi) kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa. Lausunto perustuu Karvin tuottamiin arviointituloksiin, jotka ovat saatavilla: <https://karvi.fi/publication/>.

Karvin lausunnon keskeiset pääkohdat ovat:

1. Karvi katsoo toimeenpanosuunnitelmaluonnoksen merkittäväksi vahvuudeksi sen, että se korostaa laaja-alaista ja monisektorista yhteistyötä tavoitteiden saavuttamiseksi.
2. Karvi pitää arvokkaana sitä, että lasten ja nuorten osallisuuteen on kiinnitetty suunnitelmassa huomiota. On kuitenkin tärkeä huomioida, että nuorten tuottamille ajatuksille ja kehittämissuunnitelmille annetaan riittävästi tilaa toimeenpanosuunnitelman viimeistelyssä, jotta nuorten osallisuuden toteutuminen ei jää näennäiseksi ja irralliseksi osaksi toimeenpanosuunnitelman laatimista. Myös koulujen ja oppilaitosten rooli lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamisessa tulisi huomioida toimeenpanosuunnitelmassa.
3. On tärkeää, että työtä seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kehitetään pitkäjänteisesti. Toimeenpanosuunnitelmaan olisi tärkeä sisällyttää konkreettisia toimenpiteitä, jotka vahvistavat varhaiskasvatuksen yksiköiden, koulujen ja oppilaitosten jatkuvaa ja suunnitelmallista työtä seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Tätä työtä tulisi myös systemaattisesti arvioida ja kehittää. Karvi pitää tärkeänä, että huomiota kiinnitettäisiin myös opiskeluhoitopalveluiden ammattihenkilöiden osaamiseen teemaan liittyen sekä näiden palveluiden riittävään resurssointiin.

4. Karvi ehdottaa lisättäväksi toimeenpanosuunnitelmaan Lukuun 6.2. (Artikla 5; Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden lisääminen) yhdeksi toimenpiteeksi Karvissa meneillään olevan arvioinnin: Kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arviointi.

Karvi pitää toimeenpanosuunnitelmaluonnosta kattavana ja yksityiskohtaisena sekä katsoo sen vastaavan hyvin sopimuksen toimeenpanon tarpeisiin. Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta on laaja, globaali sosiaalinen ongelma, joka rikkoo räikeästi lapsen oikeuksia. Ongelman ennaltaehkäisy vaatii pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja monialaista yhteistyötä. Karvi katsoo toimeenpanosuunnitelmaluonnoksen merkittäväksi vahvuudeksi sen, että se korostaa laaja-alaista ja monisektorista yhteistyötä tavoitteiden saavuttamiseksi. Lasten oma tieto oikeudesta olla turvassa ja keinoista suojata itseään on seksuaalisen hyväksikäytön ennaltaehkäisyn kulmakivi. Siinä tarvitaan yhteistyötä lasten elinympäristöjen (koti, varhaiskasvatus, koulut ja oppilaitokset) ja muiden toimijoiden (mm. sosiaali- ja terveystoimi sekä järjestöjen palvelut ja koordinaatio) välillä. Ennaltaehkäisyn ja auttamisen keinoja tarvitaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen, matalan kynnyksen palveluiden sekä erityisen ja vaativan tuen alueilla.

Seuraavassa esitetään Karvin huomioita toimeenpanosuunnitelmaluonnoksen seuraaviin lukuihin:

Luku 5.3 Osallisuus suunnitelman toteuttamisessa ja jo meneillään olevassa työssä

Luku 6.2. Artikla 5; Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden lisääminen

Luku 6.3. Artikla 6; Lasten koulutus

Luku 5.3 Osallisuus suunnitelman toteuttamisessa ja jo meneillään olevassa työssä

Karvi pitää arvokkaana sitä, että lasten ja nuorten osallisuutta on korostettu laajasti toimeenpanosuunnitelman sisällössä ja toteutuksessa. Erityisen arvokasta on, että nuorten näkemyksiä tullaan keräämään erillisen prosessin kautta. Nuorten osallisuuden toteutumisen näkökulmasta on kiinnitettävä huomiota nuorten moninaisuuteen ja siihen, että kuulemisen prosessi on nuorille mielekäs ja merkityksellinen. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten osallisuuden tukeminen ja heidän äänensä esiin tuominen on teeman näkökulmasta merkittävää. Esimerkiksi Karvin toteuttaman arvioinnin (Hakamäki-Stylman ym. 2021) mukaan muunsukupuoliset sekä kiusatuksi joutuneet opiskelijat eivät kokeneet yhtä vahvasti olevansa osa opiskeluyhteisöään ja myös heidän osallistumisensa yhteiseen toimintaan oli vähäisempää. Karvi pitää tärkeänä, että nuorten tuottamille ajatuksille ja kehittämis ehdotuksille annetaan riittävästi tilaa toimeenpanosuunnitelman viimeistelyssä, jotta nuorten osallisuuden toteutuminen ei jää näennäiseksi ja irralliseksi osaksi toimeenpanosuunnitelman laatimista.

Karvin toteuttaman työrauhaa ja turvallista oppimisympäristöä koskevan arvioinnin (Julin & Rumpu 2018) mukaan oppilaiden ja koulun aikuisten näkemykset esim. seksuaalisen häirinnän yleisyydestä vaihtelevat. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistäminen kouluissa on tärkeää, jotta vahingollisista tilanteista uskalletaan kertoa ja koulun aikuisille piiloon jäävään ilmiöön voidaan puuttua. Toimeenpanosuunnitelman lasten ja nuorten osallisuutta koskevassa alaluvussa ei ole huomioitu koulujen ja oppilaitosten roolia lasten ja nuorten osallisuutta edistävässä työssä. Osallisuuden kokeminen vahvistaa tunnetta yhteisöön kuulumisesta sekä omaa kokemusta vaikuttamisen merkityksestä (Hakamäki-Stylman ym. 2021). Karvi toivoo, että koulujen ja oppilaitosten rooli lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamisessa huomioitaisiin vahvemmin toimeenpanosuunnitelmassa, koska monelle nuorelle se on ensisijainen paikka, jossa he oppivat vaikuttamisen keinoja ja osallistumisen tapoja sekä näkevät, millaista merkitystä osallisuudella ja vaikuttamisella on.

Luku 6.2. Artikla 5; Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden lisääminen

Karvi ehdottaa lisättäväksi toimeenpanosuunnitelmaan yhdeksi toimenpiteeksi Karvissa meneillään olevan arvioinnin: Kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arviointi. Arviointi on osa opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpideohjelmalla kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi. Arvioinnin tarkoituksena on tuottaa tietoa erilaisista kiusaamisen vastaisista menetelmistä ja niiden toimivuudesta sekä tuloksellisuudesta. Arvioinnin avulla levitetään tietoa erilaisten menetelmien käytettävyydestä sekä saadaan tietoa tutkittuun tietoon perustuvista kiusaamisen ja väkivallan vastaisista menetelmistä ja niiden hyödyntämisestä perusopetuksessa. Tietoa menetelmien käytettävyydestä ja toimivuudesta kerätään koulujen henkilöstön lisäksi myös oppilailta ja huoltajilta. Näin halutaan varmistaa, että eri toimijoiden näkökulmat tulevat huomioiduksi arvioinnissa. Arviointi toteutetaan vuosina 2021–2022. Lisätietoa: <https://karvi.fi/esi-ja-perusopetus/teema-ja-jarjestelmaarvioinnit/kiusaamista-ehkaisevien-seka-hyvinvointia-ja-työrauhaa-parantavien-menetelmien-arviointi/>.

Karvi ehdottaa toimenpiteeseen 6 lisättäväksi sosiaalihuollon ja lastensuojelun työntekijöiden lisäksi myös opiskeluhuollon ammattihenkilöt. Monelle lapselle ja nuorelle koulun tai oppilaitoksen opiskeluhuollon henkilöstö on taho, jonka kautta asioita aletaan ensisijaisesti viedä eteenpäin. Karvin toteuttaman oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon arvioinnin (Summanen ym. 2018) mukaan opiskeluhuollon henkilöstö koki, että heillä ei ole riittävästi aikaa ennaltaehkäisevään työhön. Karvi pitää tärkeänä, että toimeenpanosuunnitelmassa kiinnitetään huomiota myös opiskeluhuoltopalveluiden resurssointiin, erityisesti lainsäädännöllisten ja hallinnollisten muutosten johdosta.

Luku 6.3. Artikla 6; Lasten koulutus

Karvi tukee ehdotettuja toimenpiteitä luonnoksen kohdassa 6.3 lasten koulutukseen liittyen ja pitää tärkeänä, että teemaan liittyvää materiaalia tuotetaan ja aihetta koskevia kouluvierailuita

järjestetään eri toimijoiden yhteistyönä. On kuitenkin tärkeä, että seksuaalista häirintää ehkäisevä työ ei ole vain ulkopuolisten toimijoiden toteuttamaa vaan se otetaan osaksi koulun arkea ja yhteisöllistä opiskeluhoitoa. Keskeinen ennalta ehkäisevän työn muoto on lasten ikätasoinen seksuaalikasvatus, jossa lapset oppivat myös turvataitoja. Seksuaalikasvatuksen on alettava jo varhaiskasvatuksessa ja jatkuttava koulussa ja toisella asteella. Hyvä ikätasoinen seksuaalikasvatus vähentää seksuaalisen väkivallan käyttöä sekä auttaa suojautumaan siltä. Turvataitoihin liittyvät teemat on tärkeää viedä osaksi opetusta ja varmistaa, että opettajilla on riittävää osaamista ja tietoa näiden asioiden opettamiseen.

Karvin arvioinnin (Summanen ym. 2018) mukaan myös oppilaat ja opiskelijat kokevat, että koulujen ja oppilaitosten seksuaalista häirintää ehkäisevää työtä tulisi lisätä. Arvioinnissa oppilailta selvitettiin, miten heidän mielestään erilaiset terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät asiat toteutuvat heidän omassa koulussaan. Vastaajien mukaan parhaiten koulussa toteutuvat terveyden ja hyvinvoinnin seuraaminen, kuten oppilaiden terveystarkastukset. Huonoiten kouluissa toteutui turvataitojen edistäminen, kuten keinot puolustaa itseään väkivaltaa, häirintää ja seksuaalista kaltoinkohtelua vastaan. Viidenneksen mielestä nämä toteutuivat koulussa joko huonosti tai erittäin huonosti. Lukiodien opiskelijoiden vastausten perusteella lukion opiskeluhoitossa tulisi panostaa enemmän syrjäytymisen ja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, yhteisöllisyyden edistämiseen, yhteisöllisen opiskeluhoiton näkymiseen oppilaitoksen arjessa sekä seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Seksuaalisen häirinnän ehkäisystä ja siihen puuttumisesta vaikutti vastausten perusteella opiskelijoilla olevan vähiten tietoa. Lisäksi opiskelijoiden tietämystä turvataidoista sekä kuraattori- ja psykologipalveluista tulisi lisätä. Opiskelijoita tulisi myös rohkaista avun pyytämiseen. Sukupuolekseen muu / en halua kertoa -vastausvaihtoehdon valinneet pitivät tärkeimpänä kehittämiskohteena kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Tässä ryhmässä korostui muita ryhmiä selkeämmin seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen oppilaitoksen kehittämiskohteina. Karvi ehdottaa, että toimeenpanosuunnitelmassa korostetaan selkeämmin koulujen ja oppilaitosten omaa jatkuvaa ja suunnitelmallista työtä seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Tätä työtä tulisi myös systemaattisesti arvioida ja kehittää.

Luvun kuusi osalta Karvi kiinnitti yleisesti huomiota siihen, että toimenpiteissä sekä laajemminkin tekstissä painottuvat pääasiallisesti kouluikäisiin ja tätä nuorempiin lapsiin liittyvät näkökulmat. Olisi tärkeää nostaa niin taustateksteissä kuin toimenpiteissä esiin enemmän toisen asteen opiskelijoita sekä heille kohdennettavaa työtä. Esimerkiksi THL:n kouluterveyskyselyn mukaan lukiossa opiskelevista pojista 2 % ja tytöistä 9 % oli kokenut vuoden aikana seksuaalista väkivaltaa. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien nuorten kokemukset seksuaalisesta häirinnästä olivat hieman yleisempiä kuin lukiossa. Ammattiin opiskelevista pojista 4 % ja tytöistä 11 % oli joutunut seksuaalisen väkivallan uhriksi vuoden aikana (Ikonen & Halme 2018). Myös Karvin oppilas- ja opiskeluhoitolaisten toimeenpanoa koskevan arvioinnin (Summanen ym. 2018) mukaan seksuaalisen häirinnän ehkäisy ja siihen puuttumisen toteutumisessa oli eroja kouluasteiden välillä. Seksuaalisen häirinnän ehkäisy ja siihen puuttuminen oli tehokkaampaa ala- ja yhtenäiskouluissa yläkouluihin verrattuna. Esimerkiksi toimeenpanosuunnitelmaluonnoksen luvussa 6.1 (s.29) mainitaan kansallisen säädöspohjan ja tätä tukevien universaalien palveluiden osalta vain varhaiskasvatus ja koulu sekä perusopetuslaki ja varhaiskasvatuslaki, vaikka oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön sisältyy myös lukiolakiin (2018/714) sekä lakiin ammatillisesta koulutuksesta (2017/531). Karvi ehdottaa, että tältä

osin toimeenpanosuunnitelmaluonnoksen kuvaukseen säädöspohjasta lisätään myös em. toisen asteen koulutusta koskevat lait.

Lähteet:

Hakamäki-Stylman, V., Huhtanen, M., Kilpeläinen, P., Pusa, A-M., Rumpu, N., Venäläinen, S., Huhtala, O., Multasuo, S., Mustonen, T., Viljanen, V. & Wahlström, N. (2021). Osallisuus tehdään yhdessä - Opiskelijoiden kasvu aktiiviseksi ja kriittiseksi kansalaisiksi toisella asteella. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 28:2021. <https://karvi.fi/publication/osallisuus-tehdään-yhdessä-opiskelijoiden-kasvu-aktiiviseksi-ja-kriittiseksi-kansalaisiksi-toisella-asteella/>

Ikonen, R & Halme, N. (2018). Lasten ja nuorten kokemaa seksuaalista häirintää ja väkivaltaa: Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia. THL. Tutkimuksesta tiiviisti 6/2018.

Julin, S. & Rumpu, N. (2018). Työrauhan ja turvallisen oppimisympäristön arviointi perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut: 6:2018.

https://karvi.fi/app/uploads/2018/05/KARVI_0618.pdf

Laki 531/2017 Laki ammatillisesta koulutuksesta.

Laki 10.8.2018/714. Lukiolaki.

Summanen, A-M., Rumpu, N. & Huhtanen, M. (2018). Oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon arviointi esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut: 6:2018.

https://karvi.fi/app/uploads/2018/03/KARVI_0418.pdf

Onko teillä toimia, jotka toivotte lisättävän näkyviin toimeenpanosuunnitelmaan jo meneillään olevana toimena (johonkin artiklaan ja sen toimeenpanoon liittyen) tai että haluaisitte olla toteuttamassa jotakin ehdotettua toimenpidettä? Jos kyllä, kuvatkaa tarkasti mitä haluatte lisättävän ja mihin kohtaan.

Karvi ehdottaa lisättäväksi toimeenpanosuunnitelmaan Lukuun 6.2. (Artikla 5; Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rekrytointi, koulutus ja tietoisuuden lisääminen) yhdeksi toimenpiteeksi Karvissa meneillään olevan arvioinnin: Kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arviointi. Arviointi on osa opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpideohjelmia kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi. Arvioinnin tarkoituksena on tuottaa tietoa erilaisista kiusaamisen vastaisista menetelmistä ja niiden toimivuudesta sekä tuloksellisuudesta. Arvioinnin avulla levitetään tietoa erilaisten menetelmien käytettävyydestä sekä

saadaan tietoa tutkittuun tietoon perustuvista kiusaamisen ja väkivallan vastaisista menetelmistä ja niiden hyödyntämisestä perusopetuksessa. Tietoa menetelmien käytettävyydestä ja toimivuudesta kerätään koulujen henkilöstön lisäksi myös oppilailta ja huoltajilta. Näin halutaan varmistaa, että eri toimijoiden näkökulmat tulevat huomioituksi arvioinnissa. Arviointi toteutetaan vuosina 2021–2022.

Lisätietoa: <https://karvi.fi/esi-ja-perusopetus/teema-ja-jarjestelmaarvioinnit/kiusaamista-ehkaisevien-seka-hyvinvointia-ja-tyorauhaa-parantavien-menetelmien-arviointi/>.

Onko teillä ehdotuksia, millainen toimenpide tarvittaisiin nuorten keskinäisen väkivallan tilanteeseen? Voitte antaa myös tästä asiasta yleistä palautetta, kuten kertoa omista toimenpiteistänne nuorten keskinäiseen väkivaltaan puuttumiseksi ja sen vähentämiseksi.

Sekä kiusaamisen että väkivallan ehkäisemisessä koulu yhteisön toimintakulttuuri on avainasemassa. Tutkimusten mukaan kiusaamisen ja väkivallan vastainen työ on tuloksellisinta silloin, kun toimitaan samanaikaisesti usealla tasolla: koulun, luokan, oppilaan ja perheen. Karvin meneillään olevassa kiusaamisen vastaisten menetelmien arvioinnissa kerätään oppilailta tietoa heidän kokemuksistaan kiusaamisen ehkäisemiseksi kouluissa. Arviointi tuottaa myös tietoa siitä, miten lasten ja nuorten väliseen henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan kouluissa puututaan ja miten sitä vähennetään. Aiempien tutkimusten mukaan tutkittuun tietoon perustuva kiusaamisen ja väkivallan vastainen työ toimii parhaiten. Myös Karvin arvioinnin avulla tullaan saamaan tietoa tutkittuun tietoon perustuvien menetelmien käytettävyydestä ja tuloksellisuudesta.

Miten tyytyväisiä olette auttavien puhelimien toimintaan? Tulisiko niitä kehittää jollakin tavalla? Miten?

-

Mitä muuta haluatte sanoa tätä toimeenpanosuunnitelmaluonnosta koskien?

Karvi pitää arvokkaana, että toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa on huomioitu laajasti käynnissä oleva ohjelmatyö. Ohjelmatöiden kuvaus tekee kuitenkin toimeenpanosuunnitelmasta hajanaisen, jolloin kokonaisuuden hahmottaminen on haastavaa. On myös tärkeää, että toimeenpanosuunnitelman toteutumista arvioidaan kokonaisuutena eikä niinkään yksittäisinä ohjelmatöinä. Toimenpiteiden seuranta ja mittareita voisi täsmentää ja arvioida niiden vaikuttavuutta. Karvi haluaa myös painottaa, että toiminnan jatkuvuus tulee taata ja seuranta tulee ulottaa riittävän pitkälle, sillä monilta osin toimenpiteiden vaikutukset näkyvät vasta pidemmän ajan kuluttua.

Markkanen Eeva-Liisa
Kansallinen koulutuksen arviointikeskus